

אוצר החכמה

בסברא דאסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה

1234567

ברכות נ: א"ר יהוד' שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד אחד ומברך, תני חדא בולען ותניא אידך פולטן ותניא אידך ¹²³⁴⁵⁶⁷מסלקן, לא קשיא, הא דתניא בולען במשקין וכו'. ופירש"י בולען, בלא ברכה: משקין, בולען שאי אפשר לסלקן לאחד מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן. עכ"ל. וברא"ש סל"ג: פיר"ח ז"ל במשקין בולען ואין מברך עליהן משום דאידחו להו מתורת משקין דאינן ראויין לשתות לכל אדם, הלכך אין להקפיד על ברכתו אפי' יכול לברך ע"י הדחק, ולא משמע הכי, דמשמע בולען ופולטן ומסלקן הכל בענין אחד שיברך עליהן, ובמידי דלא מימאס ¹²³⁴⁵⁶⁷הצריכו רבנן לפלוט ולברך, ובמידי דמימאס התירו לו לסלקן לצד אחד ולברך, ובמשקין שא"א בסילוק לצד אחד התירו לו לבלוע ולברך, ולא דמי לאכל ושכח ולא בירך עד שגמר סעודתו שאינו מברך, דשאני הכא דנוכח שלא בירך בעוד המשקין בפיו ודומה קצת עובר לעשייתו מה שנוכח ¹²³⁴⁵⁶⁷קודם לבליעה שלא הי' יכול לברך, וכ"פ הראב"ד ז"ל. עכ"ל.

ולמדנו מתוך דברי הר"ח ז"ל שהברכה היא על החפצא, וכל דאידחו להו מתורת משקין אין לו. על מה לברך. ולכאורה קשה. דא"כ באוכלין כה"ג במידי דממאס נמי לא יברך עליהן דאידחו מתורת אוכלין, והרי בהדיא תניא, מסלקן לצד אחד ומברך עליהן ומוקמינן לה במידי דממאס, וצ"ע. גם מלשונו ז"ל: אין להקפיד על ברכתו, משמע דמצי מברך ולית בה משום ברכה לבטלה, ודא ודאי טעמא בעי, דהיכי אשכחן כה"ג בברכת הנהנין שתהא רשות, ואי לית בה משום אסור ליהנות מהיכי תיתי יברך, וצ"ע.

ושם בדף נא. גרסינן: בעו מיני' מרב חסדא, מי שאכל ושתה ולא בירך מהו שיחזור ויברך, א"ל מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף, אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא טבל ועלה אומר בעליתו באקב"ו על הטבילה, ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא מעיקרא גברא חזי הואיל ואידחי אידחי, ע"כ. וערש"י ובמהרש"א ובהג' הגר"א ד"ה מהו שיחזור שצ"ל באמצע אכילה ושתי'. וכ"פ הרא"ש ע"ש. ומדברי ר"ח מוכח, שאם לא הי'

[1234567]

יכול לברך לפני' באמצע אכילה — יהי' מאיזה טעם שיהי' — הי' דינו שיאכל בלא ברכה, דעלה המשיל מאוכל שום, ותמות, אמאי, הא אסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה, ואי לא מצי לברך לא יאכל, ואע"ג דבספק ברכה קי"ל דאינו מברך, עי' בשו"ע ס"ס ר"ט, נראה שזה אינו אלא בספק, ומשום דקי"ל ספק ברכות להקל מיפטר מחיוב ברכה, אבל בודאי חיוב כל שאינו יכול לברך, נראה פשוט שלא יהנה, ומשום דאסור ליהנות. עוד קשה טובא מאי דקאמר רבינא הילכך אגמר סעודתו, כיון שאינו כאוכל שום אחר, וצ"ע.

והנה, ריהטא דסוגיא ריש כיצד מברכין מוכחא דמטעם דאסור ליהנות ילפינן חיוב ברכה בין לפני' בין לאחר', יעוש"ה, וכ"כ להדיא הרשב"א בחי' ריש פרקין. וצ"ע לכאורה בתוס' דף לט. ד"ה בצר לי' שיעורא, שכתבו: היינו דוקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור, אבל בברכה שלפניו אפילו פחות מכשיעור, דאסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה. ע"כ. וכ"כ הרא"ש בהלכותיו ובטור סי' ר"י. וקשה להבין שהרי גם ברכה שלאחר' משום דאסור ליהנות הוא דמיחייב, ואפ"ה מיפטר אפחות מכשיעור, ומאי שנא מברכה שלפניו. וצ"ע.

וע"ע ברא"ש שם סי' ט"ז שכתב עלה: אע"ג דלעיל בר"פ נפקא לן ברכה לכתחלה ק"ו מלבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, מ"מ לא אמרינן דיו שלא יברך על משהו שבתחלה כמו שאינו מברך לבסוף, דלאו ק"ו גמור הוא, דמה לבסוף שכן נהנה כבר, כדאמר לעיל, תדע דברכה לפניו לאו דאורייתא היא וכו'. עכ"ל. וצ"ע, דלפי הנראה מדברי הרא"ש צ"ל דאסור ליהנות לא קאי אלא אלפני' ולא לאחר', ואם כן מהיכי תיתי נימא דיו, כיון דבלאחר' ליכא טעמא דאסור ליהנות. וצ"ע.

והנראה, דהן אמנם קושטא דמילתא דסברא דאסור שיהנה בלא ברכה אהניא בין לפני' בין לאחר', אבל שניין לפני' מלאחר' בעיקר הדין. דלאחר' — אינו אלא דין חיוב ברכה על הנאתו, ולפני' — הוא מתיר על החפצא, דאי לאו הכי חשיב מועל, וכאילו גזל וכו' יעו"ש בדף לה. בסוגית הגמ'. ובירושלמי שם: הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות. וכ"ה בתוספתא רפ"ד: הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות. ועוד שם בירושלמי: א"ר אבוה כתיב פן תקדש המלאה וכו' ותבואת הכרם, העולם כולו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה. ע"כ. וע"ע בפ"י הרמב"ן עה"ת פ' קדשים כ' פסוק ג', בביאור מ"ש כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאלו גזל להקב"ה וכנס"י, וז"ל: כי החפץ ביצירה שיברכו עלי' לשמו הגדול משם יהי' קיום העולם, ואם לאו יתעלה בשמו הגדול ותסתלק השכינה מישראל. עכלה"ק. ומבואר מדבריו שהברכה היא על היצירה. ובהכי דייק לן ריש כיצד מברכין, דכד בעי למילף מכרם ומו' המינין אתי לי' לכל דבר שנהנה, אי לאו

חומרי דאית בהו, ובתר הכי קאמרינן, ולמאן דתני נטע רבעי הא תינה כל דבר נטיעה וכו' ולמש"כ הכונה דלאו בר גטיעה, לא משום שהוא מין אחר, אלא דהוי יצירה אחרת דלאו דרך גידול, ומנא לן לחייבה בברכה, ועי'. ועי' ברשב"ם פסחים קב. ובמהרש"א שם, ובגה"ש לרע"א לעיל יב. מש"ש.

והנהגה הא דבעינן שיעורא לברכה, הטעם משום דבעינן אכילה, כדכתיב ואכלת, ובבציר מכשיעור לא חשיב למיקבע עלה ברכה, וכל זה אי מיתייב על הנאתו, אבל לפניו דבעי מתיר על החפצא, לא שייך שיעורא דכל שהוא נהנה בעי התרה. וזהו ביאור דברי הרא"ש, דמשום חיוב ברכה על הנאתו, אית לן למיקבעה לאחר' דומיא דברכת המזון, ובהכי סגי לן דלא יחשב נהנה בלא ברכה, וא"כ לית לן למילף בתחלה אלא מק"ו, ונימא דיו דניבעי שיעורא. ולזה תי', דלאו ק"ו גמור הוא דמה לבסוף שכן נהנה כבר, פי' וא"כ לית לן למילף כלל לפניו מלאחריו לחיוב ברכה, כי היכי דליכא למילף ברכת התורה מברכת המזון, והא דאסור ליהנות אינו מחייב לפני' אלא משום דבעי מתיר על החפצא, ולא משום דבלא"ה יחשב נהנה בלא ברכה. ועי' מעיו"ט.

ובזה נלענ"ד לבאר דקדוק לשון הרא"ש והטור וז"ל שעמד עליהם בדרישה סי' ר"י, דלענין ברי' פחותה מכזית, וכן ביין מכזית עד רביעית דמספ"ל לענין ברכה אחרונה, קמסיימי, שלא יאכל פחות מכשיעור להסתלק מן הספק, ובספיקא אי ברכת בורא נפשות צריכה שיעור אם לאו, לא כתב במסקנתו שיסתלק מן הספק יעוש"ה. והנראה, דאך בברכה דאורייתא, דהחפצא מחייבת בברכה לאחר שנהנה, אף דמספק נפטר מלברך מ"מ הוי נהנה בלא ברכה, אבל אי חיוב הברכה דלאחריו אינו אלא מדרבנן, מאן קמשוי לי' כל עיקר לנהנה בלא ברכה, התקנה דבעי ברכה, וכיון דבספק לא מחייב ולא תקנו ברכה, נידון ככל ספק ברכות להקל, ולא חשיב כלל נהנה בלא ברכה. ולפי זה מש"כ לענין ברי' לא איירי אלא בז' המינים, שברכתן מדאורייתא לשיטת הרא"ש, וכן נקטו באמת, כגון גרגיר של ענב או של רמון, וכ"ה בירושלמי, ומשום דאז החפצא מחייבת בברכה, וכמוש"כ. ועי' תשו' הגרע"א סי' כ"ה מש"כ בשיטת הרמב"ם והתוס' לענין ברכה לבטלה.

ועוד י"ל, דבברי' כד מספקינן אי חשיבא אף בפחות מכשיעור למיקבע עלה ברכה, וכן ביין, הדיון הוא אי שיעור אכילה בעינן, או כיון דנפיק מושבעת זו שתי' בעי שיעורא דרביעית, עי' ברא"ש ובב"י, והרי זה ספק אי הנאה זו בעיא ברכה, משא"כ בברכת בנ"ר, דדיינינן על עיקר תקנת ברכה, כיון דלאו ברכה חשובה היא אי איתא אף בבציר משיעורא, ואין הספק על השיעור אלא על הברכה, ומכיון דספק ברכות להקל אין זה נהנה בלא ברכה. וצ"ע למה לא כתבו כן רבותינו האחרונים זי"ע להלכה.

ובהכי אתי שפיר פיר"ח ז"ל. ונקדים מה שיש לדקדק בגמ' דף לה. דמעיקרא כד בעי למילף חיוב ברכה מהלולים, פריך, אשכתן לאחריו לפניו מנין, ומשני, הא לא קשיא דאתיא בק"ו כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, ולבתר הכי קאמר אלא אתיא מז' המינים וכו', והדר מוטיב, התיבח לאחריו לפניו מנין, הא ל"ק דאתיא בק"ו וכו', יעו"ש. וצ"ע למה נשנו הקושיא ופירוקה פעמיים באותה שקלא וטריא? ונראה לומר, דמעיקרא ילפינן מהלולים להטעין ברכה שלא במסוים איוו ברכה, שלפני או שלאחרי, אלא משום דאשכתן בברכת המזון דהוי לאחר, אית לן למימר דלאחרי הוא הזמן הראוי לקביעות הברכה, ומנא לן לפני? דאתיא בק"ו מלאחרי דכשהוא רעב ודאי הוי זמן הראוי לברכה. אבל משבעת המינים ילפינן במסוים ברכה שלאחרי, דהכי כתיב קרא ואכלת ושבעת וברכת, ומנא לן כל עיקר לחדש חיוב ברכה לפני? ובזה התירוץ, דכשהוא רעב לא כל שכן, כמו שפירש"י לקמן מח: דכשהוא שבע מצוה לברך ולהודות על שבעו, כשהוא רעב והוא בא להפיק את רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה לא כל שכן. עכ"ל. והיינו, דאית לן לחדש מק"ו ברכה שלפני, שהיא על שמפיק רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה ולא על שבעו. ומינה נפקא לן, שאין לנו לברכה אלא זמנים שקבעו חכמים, וברכה שלפני לא נתקנה אלא כשהוא רעב, היינו, לפני אכילתו, ולא באמצע ובסוף הסעודה.

ובמס' חולין שלהי גה"ג, דף קג: מבואר, דבטעימת החיך הוי תחלת אכילה. יעו"ש. ועי' בס' עולת שמואל (לחז"ו של הגר"ה איגש ז"ל בעל ה"מרחשת") מש"כ לענין מטעמת אינה טעונה ברכה, בברכות יד יעו"ש.ה. ולפי זה יבוארו דברי הר"ח ז"ל. דמטעמא דאיגן ראויין לשתות לכל אדם ואידחו להו מתורת משקין, מיפטר מברכה על החפצא, דלא בעיא מתיר, ואפילו הכי הרי זה נהנה גמור, דהא לדידי' חזו, אלא דכשהמשקה תוך פיו חשיב באמצע שתי', דהוי לאחר טעימת החיך, וכבר עבר זמנו לברכה שלפני, אבל באוכלין דמצי מסלקן לצד אחד, נהי דאידחו להו מתורת אוכלין, ולא בעו מתיר, מ"מ מיחייב בברכה דהרי הוא נהנה, וכשמסלקן לצד אחד מצי מברך בזמנו הראוי, היינו, לפני אכילתו ואתי שפיר. ודו"ק.

ובזה יש לכוון, ב"ה, הא דבעו מני' מרב חסדא, בשכח ולא בירך, מהו שיחזור ויברך, פי', דאי משום חיוב ברכה דרמיא עלי' על שנהנה הא זימנא קביעא לי' כשהוא רעב, דהיינו קודם אכילתו ולא באמצע, ומיבעיא לן, אי איכא עלה תשלומין, ופשיט להו מי שאכל שום וכו' ביאורו דאף זולת דין חיוב ברכה על שנהנה, בעי ברוכי משום דבעי מתיר על החפצא, ולזה קאמר רבינא, הלכך אפילו גמר סעודתו וכו', פירוש, דחיוב הברכה משום מתיר לית לה זמן קבוע, שלא נקבעה דוקא כשהוא רעב, ושייכא גם לאחר גמר סעודתו, ואי משום דליתא בעין, הרי זה כברכת המצוות לאחר עשיתו. עד דמסיק, דגם ברכת המצוות ליתא לאחר עשי', אלא היכא

רגברא לא חזי מעיקרא, דאיכבע חיובו מעיקרא שיברך לאחר עשי'. ולהרא"ש והראב"ד ז"ל, על ידי דאיתידע ל' וגזק לברכה בעוד שהאוכל בעין, אלא דמינס אניס מלברך, שייך בתשלומין אף לאחר בליעה.

ובגמ' שבת יד., אוכל אוכל ראשון ואוכל אוכל שני מ"ט גזרו ב' רבנן טומאה, דזימנין דאכיל אוכלין טמאין ושקיל משקין דתרומה ושדי לפומי' ופסיל להו, וכן אמרו שם בשותה משקין טמאין דגזרו עלי' טומאה דדלמא שקיל משקין דתרומה ושדי לפומי' ופסיל להו, יעו"ש ובחי' הרשב"א שכתב: איכא למידק א"כ טמויי גמי מטמו, איכא למימר דמשקין שבפיו מאוסין הן, ואי שדו לא מטמו אחרים אלא מיפסל פסלי להו מלאכול. עכ"ל. והאחרונים תמהו בדבריו, שאם בטל מהם תורת משקה לטמא אחרים משום דמאוסין הן, גם טומאת עצמן תפקע מהן מהך טעמא ולא ליפסלו, ופשוט, דלעצמו חזי, רק אין זה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים.

וע"פ דברינו יתבארו לן דברי התוס' בחולין קו', שכתבו: וא"ת ומאי שנא ברכה דלבסוף דכל אחד מברך לעצמו מברכה דבתחלה שאחד מברך לכולן וכו' וי"ל דשאני ברכה דלכתחלה שכ"א מרויח באותה ברכה שמותר לאכול וליהנות לפיכך מצטרפין, אבל לבסוף שכבר אכלו לא מצטרפין וכו' ע"ש. פי', דלכתחלה חשיבא ברכה כללית שבאה להתיר אכילת כולם יחד, וכשאחד מברך לכולם יש בזה משום תוספת שבת, אבל לבסוף שאינה אלא מדין חיוב על שנהנה כבר, אינה אלא ברכה פרטית, שכל אחד מחויב לעצמו ולית בה צירוף.

ועי' רמב"ם פ"א מברכות הי"א ובכס"מ, דשומע כעונה אינו אלא יוצא בברכת אחרים, והעונה אמן כמברך בעצמו, ונפקא מינה לכאורה, לפי המבואר בתוס' לט: ד"ה והלכתא, מהירושלמי, שאם יפרוס קודם הברכה יש לחוש שמא תפול הפרוסה מידו ולא יוכל לאכול פרוסה אחרת שיבצע בלא ברכה, אלא יצטרך לחזור ולברך, יעו"ש. אם כן בשומע הברכה נקבעת על הפרוסה שלפני המברך, אבל העונה אמן מצי קבע עניתו אפרוסה שלפניו, כן הי' נראה פשוט אמנם להמבואר בזה יש מקום לדון, שאף בשומע הברכה נקבעת אפת שלפני כל אחד ואחד, שהרי כולם מצטרפין והיא ברכה אחת לכולם. ודו"ק.

ועי' במאירי ריש כיצד מברכין ובהגהה שם. ובהכי אנהירינהו לעינין בדין עיקר וטפלה, דמבואר בס"י רי"ב שאינו נפטר אלא בשדעתו עליו בשעת ברכה או שרגיל בכך, ע"ש. אלמא דגם הטפל בעי ברכה אלא שנפטר בברכת העיקר, דגם אטפל קימא, וא"כ בגונא דשותה משקין חמין, ומרקחת הוי טפלה לגבייהו, דהעיקר א"צ לברך אחריו, מכל מקום יברך בורא נפשות רבות אמרקחת, ומכבר ראיתי לרב אחד, בחוברת תורה מציון כנדמה, שהעיר בזה וגדחק ולא העלה דבר ברור. ונראה דטפלה לא חשיבא למיקבע עלה ברכה, ואם כן דינה

לעולם כפחות מכשיעור, ולפני ע"כ בעיא מתיר משום דהא אסור ליהנות, ולהכי בעינן דעתו עליו, אבל לאחריו לא מיחייב כלל לברך אטפלה מכיון דלא חשיבא ועי'.

ובתוס' ברכות מג: ד"ה האי מאן דמורה באתרוגא או בחבושא אומר ברוך שנתן
 ריח טוב בפירות, ודוקא כשמריח בהם אבל אם בא לאכול מהם אין לברך ברכת ריח
 אלא ברכת אכילה. עכ"ל. ועי' ברא"ש לדף נג. שכתב אר"ה וכו' דלאו לריחא עבידא
 לא מברכין עלה וכו' אבל הלוקח לאכול והריח בו אין צריך לברך, שהרי לא נתכוין
 להריח בו. ועי' בשו"ע סי' רט"ז ובב"י הגר"א שם, דהתוס' והרא"ש מחולקים. וכתב
 בביאור הלכה, דמהטור מוכח להדיא, דגם התוס' לא פטרו אלא בשאינו מתכוין אך
 לאכילה, אלא דלדידהו אזלינן בתר שעה שנטלו בידו, ואף דלבתר הכי יכולין להריח
כבר מיפטר, ולהרא"ש מיחייב כה"ג. עש"ה. ונראה בביאור פלוגתא דא, דלהתוס'
 ברכת האכילה היא הפוטרת מברכת הריח, דהכי דייק לישנייהו אין לברך ברכת ריח
 אלא ברכת אכילה, ומשום דכל שהפרי מיוחד לאכילה ולריח בעי שני מתירים, על
 הנאת הגוף ועל הנאת הנשמה, אבל אם לא יחדו להריח, בברכת אכילה סגי ל', ולאחר
 ברכת הרי הוא שלו ליהנות בו, כמבואר בגמ' לה. ובירושלמי שם, ולא בעי תו מתיר,
 ואי משום שנהנה ואסור ליהנות גם בריח כמבואר בשו"ע, הרי זה כפחות מכשיעור
 דלא חשיב למיקבע עלה ברכה, ואין אסור ליהנות אלא משום דבעי מתיר על
 החפצא, ולהכי סגי ל' בברכת אכילה, כל שלא יחד הפרי לריח. וראי', דלא בעי
 ברכה לאחריו אריח, ועי' במ"ב שהביא ב' טעמים, ולהרא"ש ז"ל אין הפטור אלא
 משום דלא חשיב נהנה לחייב עלה ברכה כל שאינו מתכוין (וכמו שהסביר הר"ן
 ז"ל בחולין דלא שייך פ"ר באינו מתכוין לענין הנאה) ואפשר דלהרא"ש ז"ל גם
 בריח איכא ברכה על הנאתו. והא דמיפטר לאחריו, יש לומר כמ"ש הב"ח *, יעו"ש.
 ומריש הוה אמינא, גפ"מ להתוס' בשהפרי טפלה, דאינו מברך עליו ברכת אכילה, ואז
 יתחייב בברכת ריח. אמנם הדרנא בי, שזה אינו, דגם טפל בעי ברכה לפני אלא
 שנפטר בברכת העיקר, וכמוש"ב. ועי' ברמב"ם פ"ט מברכות, דהמריח בכלים שהן
 מוגמרין אינו מברך, לפי שאין שם עיקר אלא ריח בלא עיקר, והטור בסי' רי"ז השיג
 על דבריו, ועי' בט"ז שם. וכ"ז מתאים למה שביארנו בשיטת התוס' דאין הברכה אלא
 על החפצא, לפי שבאה להתיר, ולא על הנאתו, ועי' בב"ח ובטור סי' רט"ז לענין
 כשרתא והרא"ש לשיטתו, וכמו שביארנו בס"ד. ודו"ק.

* דהוי כנתעכל המזון. עי' ר"ס רט"ז.

1224567

סיכום

1224567

והיוצא מדברינו לדינא, שיש מקום להקל לאכול לכתחלה פחות מכזית אף שהוא ספק לענין בורא נפשות ואין לחוש לברכת בורא נפשות משום נהנה בלא ברכה כמו בברי' וביין מכזית עד רביעית, וכדדייקי דברי הרא"ש בכיצד מברכין והטור בסי' ר"י. ועי' בדרישה שם שי"ל דה"ה בספק זה דבורא נ"ר שנכלל במ"ש ראשונה שלא לאכול פחות מכזית. ע"ש וצ"ע.

ועוד למדנו חידוש דין לענין עיקר וטפלה. דבברכה שלפני ברכת העיקר היא שפוטרת את הטפלה, אבל לאחר' לא מחייב כלל לברך אטפלה, משום דלא חשיבא והוי כפחות מכשיעור. ונפ"מ, דאף בגונא דלא מברך על העיקר ברכה שלאחר', והוא אוכל מהטפלה כשיעור, פטור מלברך לאחר' על הטפלה. וצ"ע. ועי' במשיבת נפש להגרא"ל צונץ זצ"ל סי' ה', ודו"ק.

*

בדין המלוה ברבית התוכע מעותיו תך זמנו

1224567

ב"לאור ההלכה" להרב זוין ז"ל — בדיונו על משפט שילוק — חקר המחבר בעיסקא שיש איסור בביצועה, אם זה שקבל התשלומין רוצה בקיומה, והשני חוזר בו משום האיסור שבדבר, החייב המקבל להחזיר הכסף מכיון שהעיסקא לא בוצעה. ופשיט לה מע"ז סג, בנתן לה ואח"כ בא עלי' וקדמה והקריבתו ולא אמר לה מעכשיו, דפרכינן בגמ': היכי מצי מקרבה, ואיש כי יקדיש וגו' מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו. ובריטב"א שם: הקשה מו"ר הרשב"א גר"ו, דהכא שלו וברשותו, דכיון דמשכתי' קניתי' במשיכה, ואי משום דלא בא עלי' אין הבעילה אלא דמים, וכל שמשך ופסק דמים קנה אע"פ שלא פרע, ואין המעות אלא כחוב אצל הלוקח וכו'. עכ"ל. אנו רואים אפוא מדבריהם, שהנותן חפץ באתנן כבר איננו יכול לחזור בו, גם קודם הביאה, היא קנתה אותו מיד ונחשב כשלה בהחלט, ויכולה גם להקדיש אותו. עכ"ד. וכבר הקדימו החלקת יואב חיו"ד סי' כ"ג.

ולפענ"ד יסוד הדין מקורו ריש פרק הוזהב, דהוזהב קונה את הכסף, משום דחשיב פירא והכסף הוי טבעא, ומשיכת הפירא מחייבת את הטבעא, יעוש"ה, ובדברי הרשב"א מבואר שאין קושיתו אלא בנתן לה טלה דהוי פירא, וקני לי' פירא לטבעא, שתתחייב ליתן לו דמי הטלה — הבעילה, אבל אילו נתן לה כסף באתננה, ודאי שאין זכותה בדמים אלא בתורת תשלום הביאה, וכל שלא בא עלי', וגם אין לכופו על זה משום האיסור, פשוט שלא זכתה בהן, שאין זכותה בהן אלא בתורת אתנן ודמי ביאה, ועל המקבל להחזיר הכסף. וזה ברור.

והנה בבא עלי' ואח"כ נתן לה, שאתגנה אסור בטלה זה לרב חסדא, פרכינן בגמ' שם, והא מחסר משיכה ולמדו מכאן הראשונים, דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה ואתן לך חפץ זה בשכרך, לא קנה גוף החפץ כשכר פעולה, ולהרא"ש חייב הוא ליתן לו כשיעור דמי החפץ, והריטב"א בשם הרשב"א, העלה גם זה בספק אם הוא צריך ליתן לו כפי שוויו של החפץ שפסק לו בשכרו, אלא כפי דעת בי"ד כמה ראוי להשתכר, יעוש"ה, וביאור הדברים, דשכירות אינה עושה קנין אלא חיוב דמים, והרי זה כפסיקת מקח, ודמים הוא שחייב לו בשכר פעולה, אשר על כן אין לחלק בין טלה זה לטלה סתם, וכמתנה בעלמא היא ואין זה אתנן. ודו"ק.

אבל מכל מקום פשוט הדבר, דהטלה הניתן בשעת בעילה, הוא דמי הביאה וחשיב אתנן, וכן מיקמי ביאה אם פסקה עמו שיתן לה טלה עבור הבעילה, כעובדא דיהוד' ותמר, שהוא תבעה תחלה, אין הטלה אלא תשלום הביאה, ולא הדבר הנקנה, אלא שעלינו לדון על זכיתה בו מיקמי שנבעלה אבל אם היא בקשה לקחת ממנו טלה, והוא פסק שבדמי הטלה תבעל לו, אין הביאה אלא דמים, וקושית הרשב"א היא, דנוקמי בריתא בכי האי גוונא, דאז מציא מקרבה ל' דהוי שלה. והדברים מאירים בס"ד.